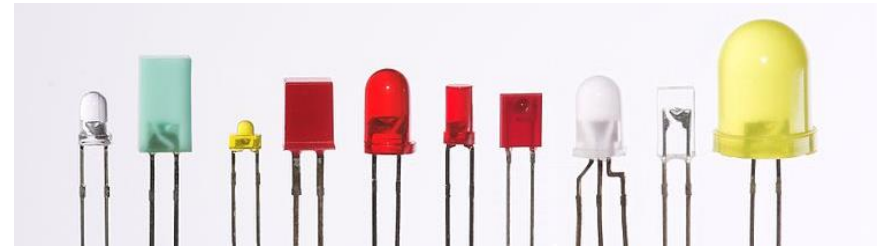

09 Elektrický proud v polovodičích

1.9 Elektrický proud v polovodičích

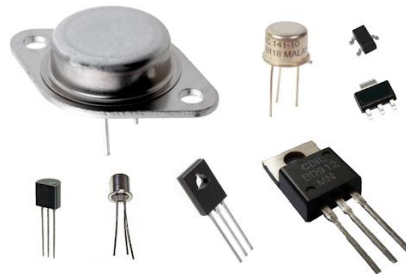
- Polovodičové prvky (diody, tranzistory, integrované obvody) mají velký význam pro rozvoj a miniaturizaci elektroniky (rádia, TV, mobily, PC)

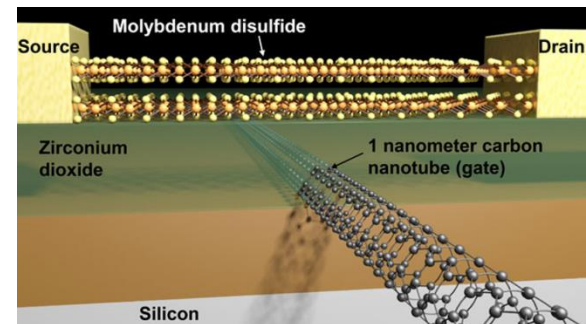
Nick Holonyak (*1928) – objevitel LED diody (1962)

cca 15 cm = 10^{-1} m

cca 5 mm = 10^{-3} m (1980)

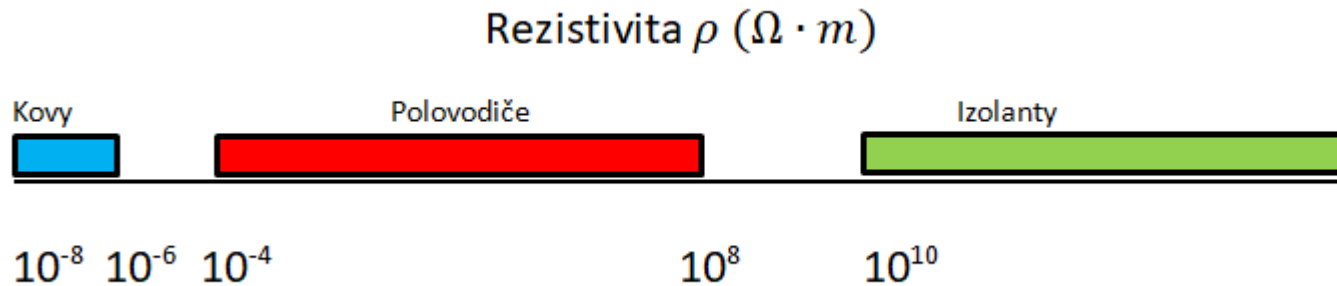

cca 1 nm = 10^{-9} m (2016)

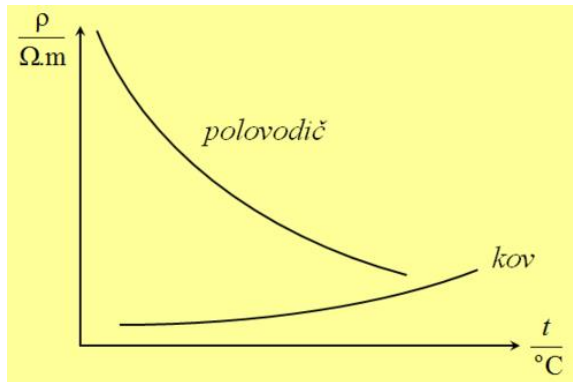
John Bardeen (1908-1991), Walter Brattain (1902-1987), William Shockley (1910-1989)

– 1. tranzistor, Nobelova cena za fyziku 1956

1.9 Vlastní vodivost

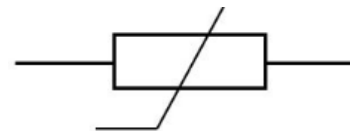
Závislost odporu na teplotě

- **Vodič (kov)**: s rostoucí teplotou roste odpor (téměř lineárně)
- **Polovodič: s rostoucí teplotou klesá odpor** (částečně lineárně)
Př. termistor – digitální teploměry, regulace teploty

termistor

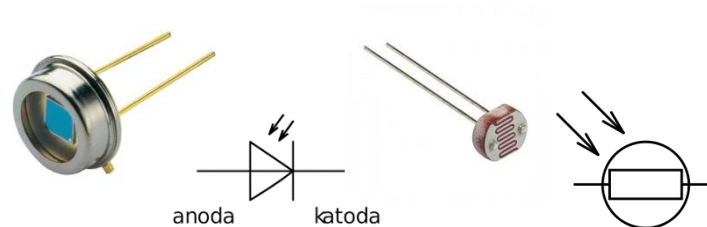

schematická značka

Závislost odporu na světle

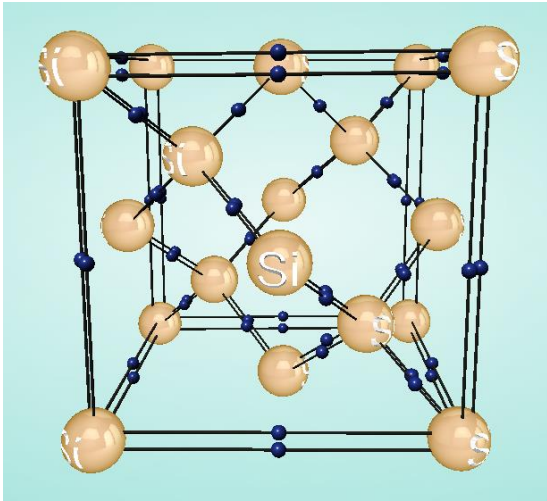
- **Fotodioda, fotorezistor**

Př. optické brány, optoelektronické prvky, TV ovladače, solární články
prvky: Si, Ge, Se, Te, C
sloučeniny: PbS, CdS, GaAs, Fe₂O₃, CuO, NiO

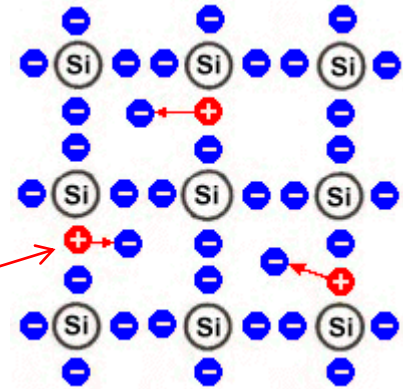

1.9 Vlastní vodivost

Vlastní polovodiče

- velmi čistý krystalický křemík Si, Ge (čistota 99,9999 % - 1 cizí částice na 10 000 atomů Si)
- Při pokojové teplotě mají elektrony dost energie, aby se uvolnily z vazby
- Si: 14 e⁻: 10 vázaných a 4 vodivostní
- uvolní-li se elektron z vazby, zůstane na jeho místě **kladná díra** (neobsazené místo ve vazbě)

Generace a rekombinace

- **Generace:** uvolněním elektronu z vazby vlivem teploty → **vzniká pár elektron-díra**
- **Rekombinace:** **zánik páru elektron-díra** → elektron zaplní kladnou díru (splyne s ní)
- Generace a rekombinace probíhá v polovodiči současně v celém objemu polovodiče v počtu cca 10^{17} - 10^{20} generací - rekombinací za 1 ms v 1 cm^3

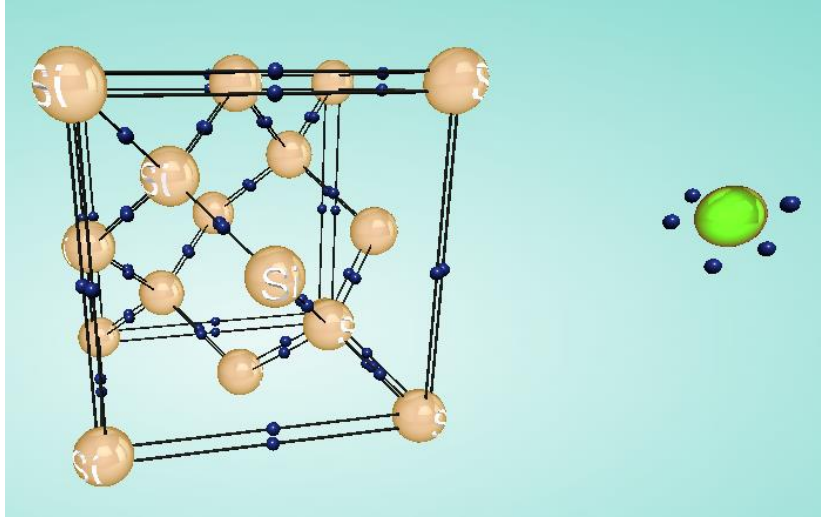
Vlastní vodivost

- **děrová:** pohyb kladných děr → **zdánlivý pohyb** → **při zaplnění díry elektronem vzniká díra na jiném místě a vzniká dojem, že polovodičem se pohybuje kladná díra**
- **elektronová:** **reálný pohyb volných elektronů** → elektron zaplní kladnou díru (splyne s ní)
- **Vnitřní fotoelektrický jev** – generování páru elektron-díra vlivem světla (fotodiody)

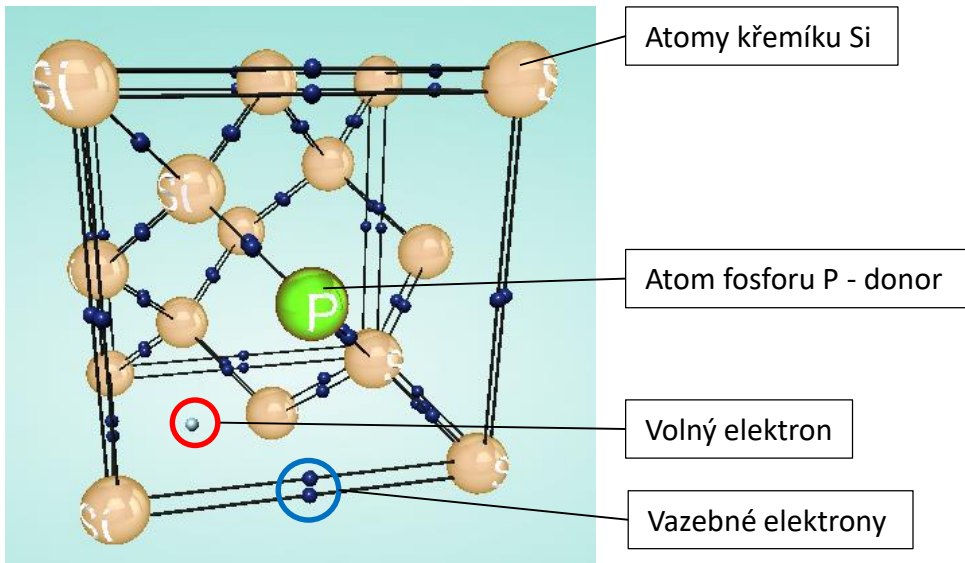

1.9 Příměšové polovodiče – typ N

Polovodič typu N

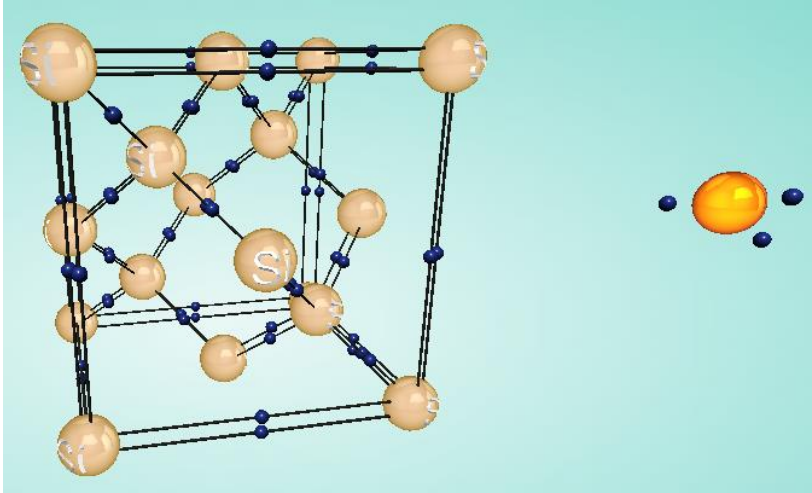
- **negativní vodivost**, převaha elektronů
- do struktury Si (resp. prvků skupiny IV.A) zabudujeme atomy prvku z V.A skupiny (např. P, As, Sb, Bi)
- prvek z V.A skupiny nazýváme **donor** (dárce) → má **více elektronů než Si**
- **Majoritní** (většinová) **elektronová vodivost**
- Minoritní (menšinová) děrová vodivost

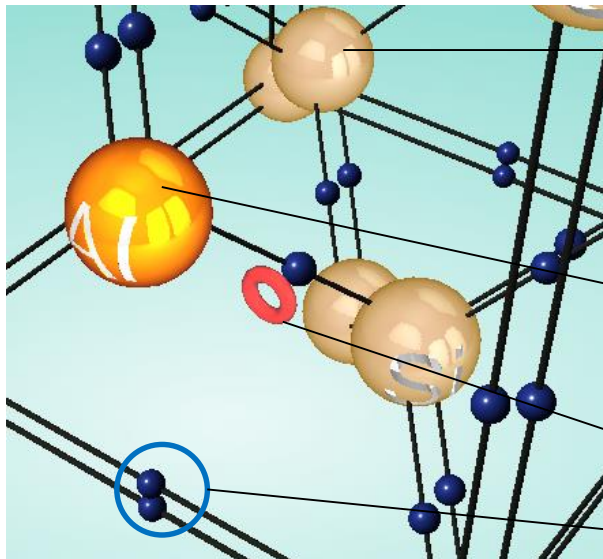
Monokrystal Si

1.9 Příměšové polovodiče – typ P

Polovodič typu P

- **pozitivní vodivost**, převaha kladných děr
- do struktury Si (resp. prvků skupiny IV.A) zabudujeme atomy prvku z III.A skupiny (např. Al, Ga, In)
- prvek ze III.A skupiny nazýváme **akceptor** (příjemce) → má **méně elektronů než Si**
- **Majoritní** (většinová) **děrová vodivost**
- Minoritní (menšinová) děrová vodivost

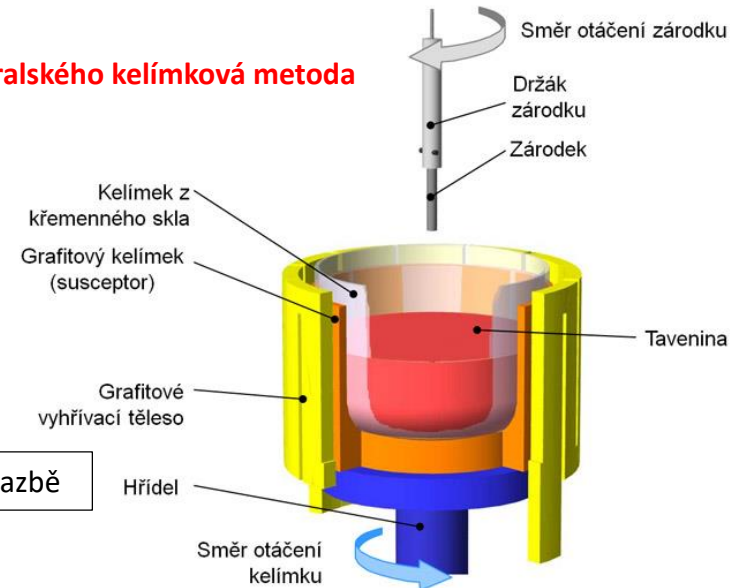
Atomy křemíku Si

Atom hliníku Al - akceptor

Kladná díra = chybějící elektron ve vazbě

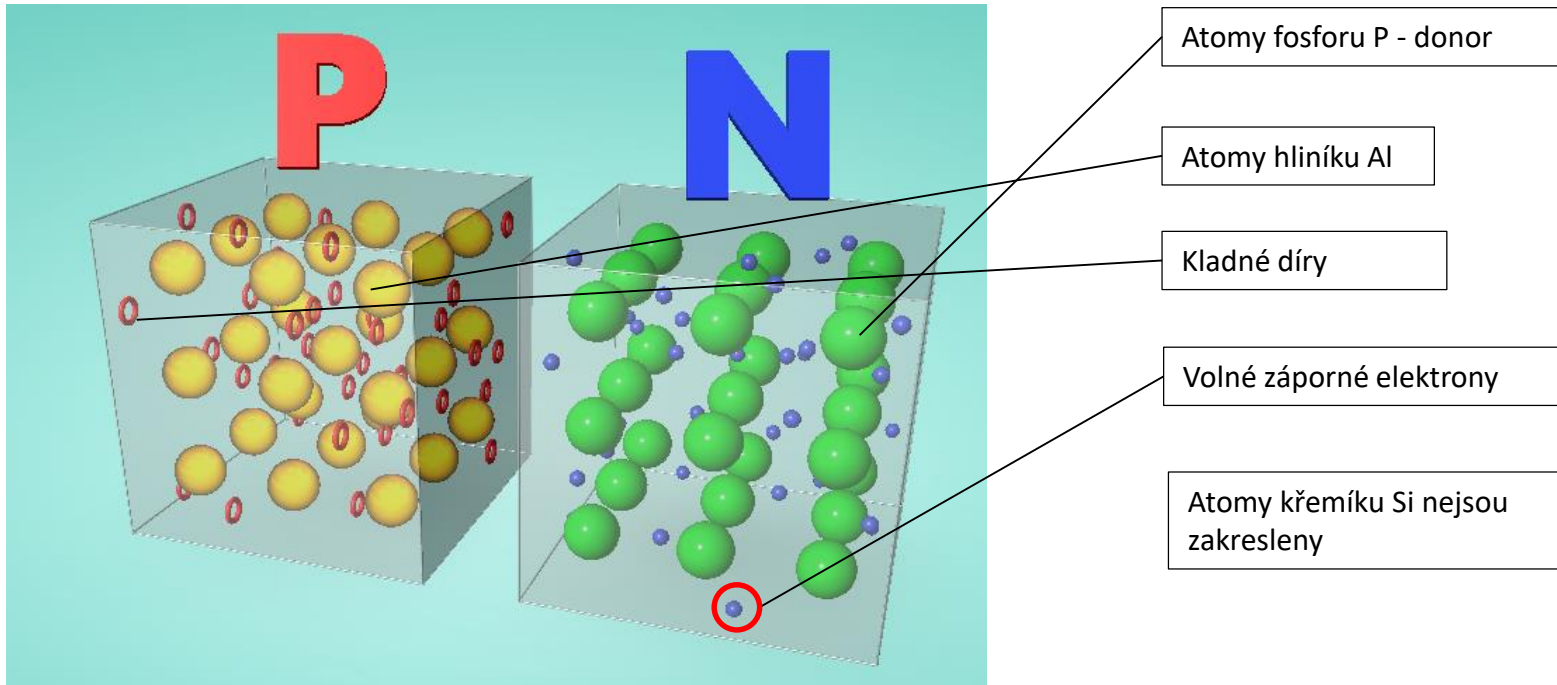
Vazebné elektrony

Czochralského kelímková metoda

1.9 PN přechod

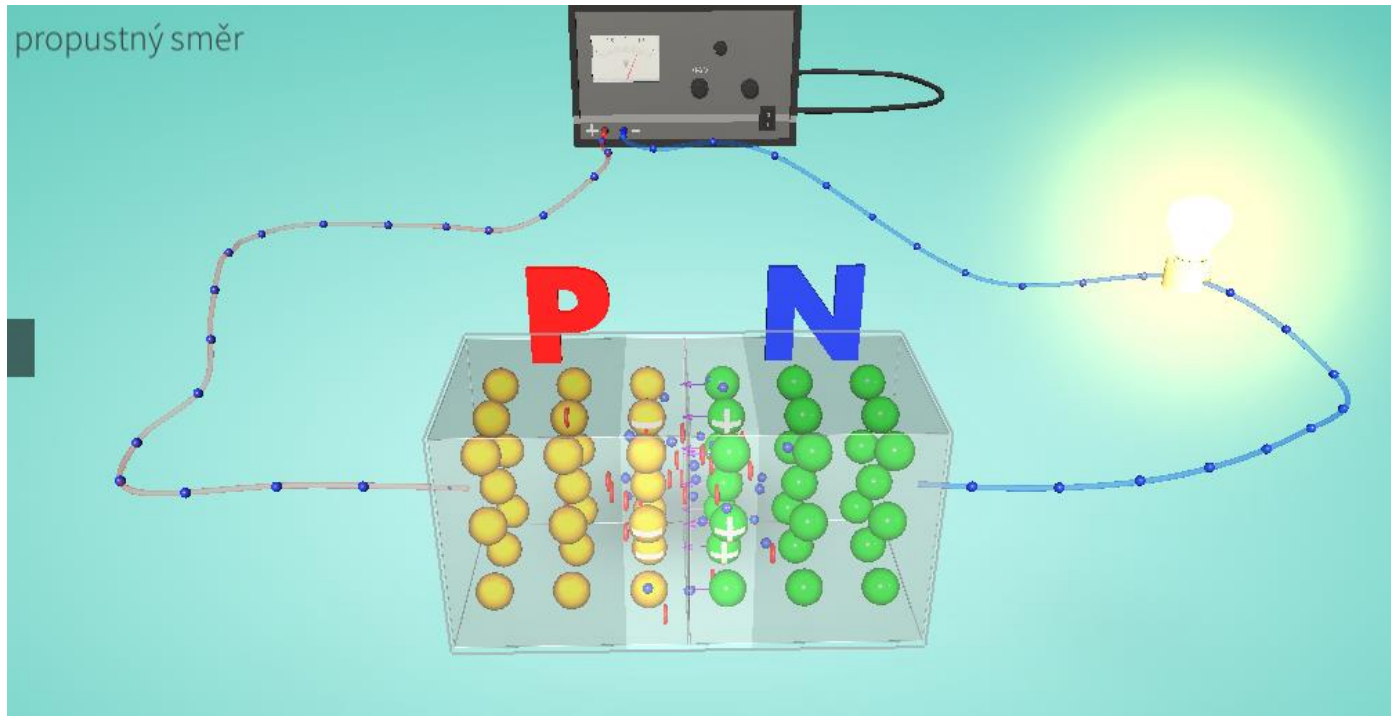
PN přechod - vznik

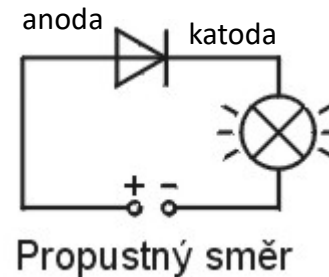
- PN přechod vzniká na rozhraní polovodiče typu P a polovodiče typu N
- Po jejich spojení jsou **kladné díry** přitahovány směrem k **polovodiči N** a **volné elektrony** naopak migrují do **polovodiče P**
- Vzniká **difúzní proud**, při kterém dochází k **rekombinaci párů elektron-díra**
- Hradlová vrstva (PN přechod) má tloušťku cca 1 μm

1.9 PN přechod

PN přechod – propustný směr

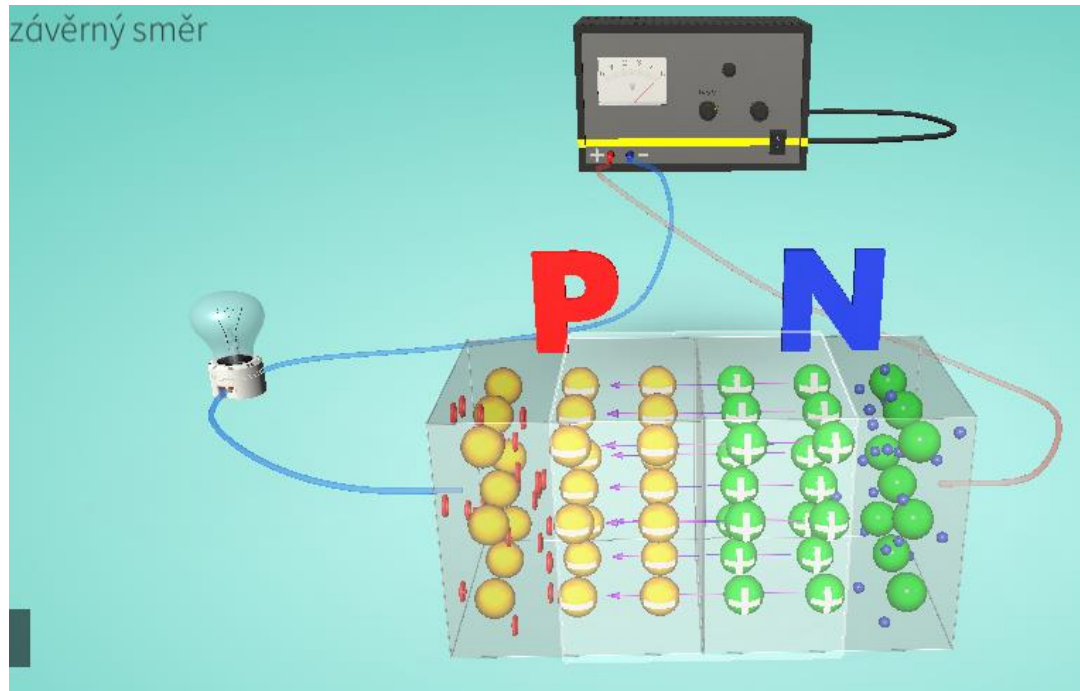
- Na polovodič typu P je připojen + pól ze zdroje, na N – pól zdroje
- PN přechod se zúží
- Obvodem **prochází** proud

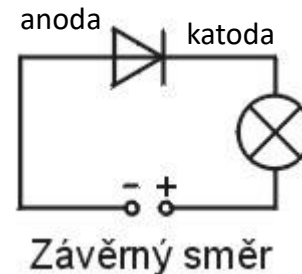

1.9 PN přechod

PN přechod – závěrný směr

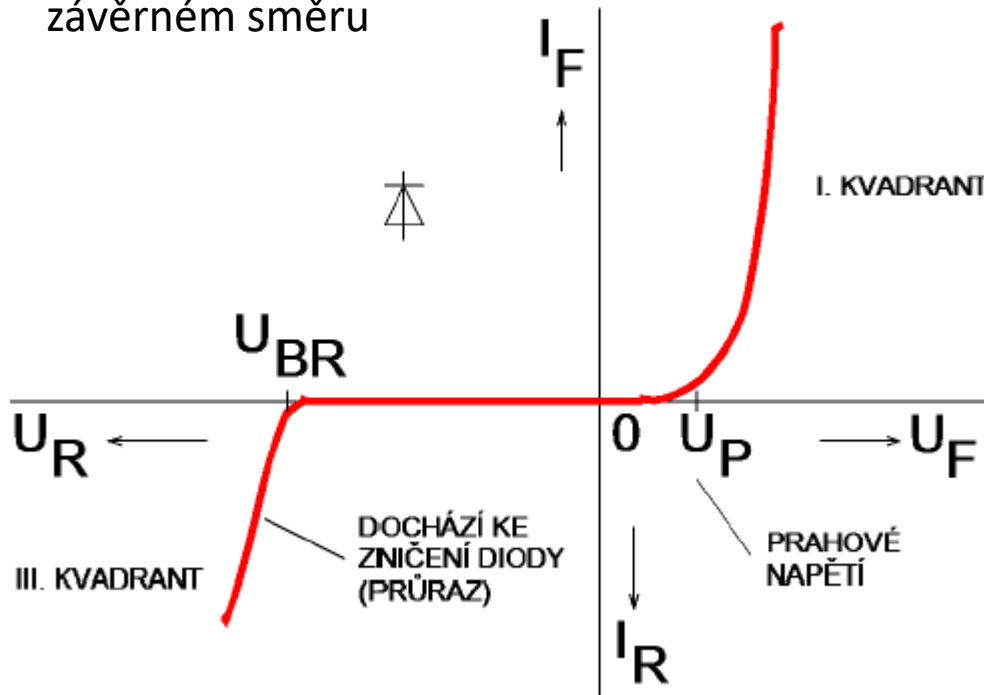
- Na polovodič typu P je připojen – pól ze zdroje, na N + pól zdroje
- PN přechod se rozšíří
- Obvodem **neprochází** proud
- **Diodový jev** – závislost vodivosti diody na polaritě přiloženého napětí

1.9 Usměrňovací dioda

VA charakteristika usměrňovací diody

- Volt-ampérová charakteristika diody je graf závislosti proudu na napětí v propustném a závěrném směru

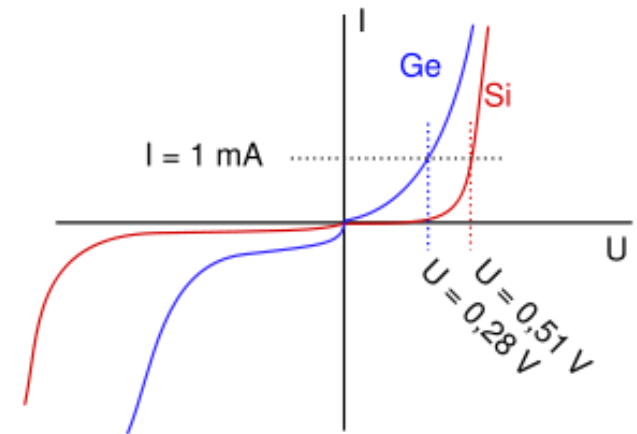

I. kvadrant – propustný směr

Velký **propustný proud** I_F (forward current) nezačne obvodem protékat okamžitě, ale až po překročení určité hodnoty napětí (na obr. je to cca 0,57 V), kterou nazýváme **prahové napětí** $U_{F0}(U_P)$. Dioda tak plní funkci sepnutého spínače.

III. kvadrant – závěrný směr

U_{BR} – **průrazné napětí** → po jeho překročení dochází u normální diody k jejímu poškození

VA charakteristika Ge a Si diody

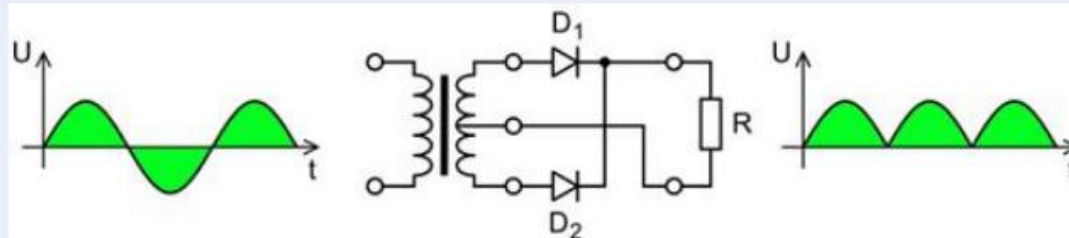
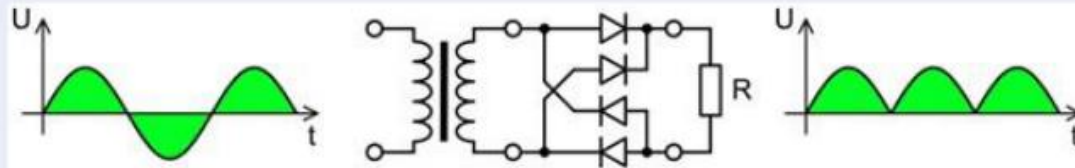
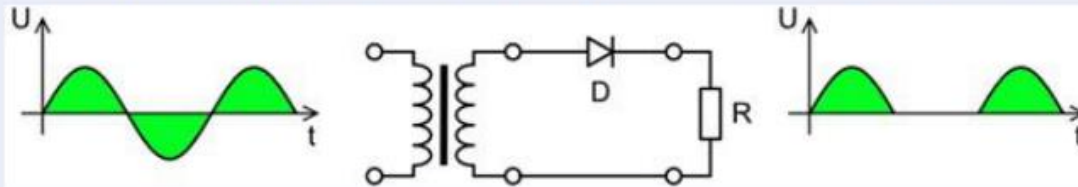
1.9 Usměrňovač

Usměrňovač střídavého proudu

- Mění střídavý proud (sinusový průběh) na stejnosměrný (konstantní průběh)
- a) jednocestný usměrňovač – **pulzní napětí a tepavý proud** na výstupu
- b) Graetzovo zapojení se 4 diodami – usměrnění obou půlperiod
- c) dvoucestný usměrňovač – usměrnění obou půlperiod

Neřízené usměrňovače

Výstupní napětí usměrňovačů s diodami nelze řídit.

1.9 LED dioda

VA charakteristika LED diody

- **LED diody** se používají k osvětlení, jako barevné kontrolky, ve světlometech automobilů
- používají se výhradně v **propustném směru**
- velmi malé průrazné napětí cca $U_{BR} = 5 \text{ V}$

